

เจ้าพ่อม้าขาว : ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ศิริพงษ์ เปี้ยยา^{1*} และ ตฤลาภรณ์ แสนปรน²

รับบทความ 13 มิถุนายน 2564 แก้ไขบทความ 26 พฤษภาคม 2565 ตอรับบทความ 22 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง และ 2) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมชาวบ้านพระธาตุจอมปิง มีการประกอบพิธีกรรมโดยยึดถือกันมาจากรุ่นสู่รุ่น อาจมีการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนประกอบพิธีกรรมเล็กน้อยตามยุคสมัย ส่วนประกอบพิธีอาจมีเพิ่มให้ปรับตัวอยู่ในสังคมได้ และการประกอบพิธีกรรมยังคงมีตามแบบแผนดั้งเดิม ทำให้การเข้าร่วมพิธีกรรมของหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้เกิดการร่วมใจกันประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันชาวบ้านต่างเชื่อกันว่าเจ้าพ่อได้สถิตอยู่ที่ศาลจริง ๆ และยังทำให้ชาวบ้านเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบานศาลกล่าว ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงอภินิหาร ความเชื่อเรื่องภัยธรรมชาติ อาทิ ช่วงฤดูร้อนที่มีพายุฝนตกหนักจะทำให้บ้านเรือนเสียหาย ชาวบ้านจึงมีการบนบานศาลกล่าวให้ปกป้องรักษาเมื่อผ่านพ้นช่วงพายุไปจะมาทำพิธีกรรมการแก้บนตามที่ได้กล่าวไว้ เป็นต้น จากความเชื่อดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีคติความเชื่อ ความเกรงกลัว และปฏิบัติตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา นอกจากนี้ความเชื่อ และพิธีกรรมยังเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจ สร้างความรักความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ชาวบ้านจึงมีจิตศรัทธาและเคารพนับถือท่าน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเชื่อดังกล่าว

คำสำคัญ: เจ้าพ่อม้าขาว, ความเชื่อ, การแก้บน, ศาลเจ้าพ่อม้าขาว

¹ นักศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

² อาจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*ผู้ประสานงานหลัก: janesiri.piaya@gmail.com

“Chao Phor Mha Khaw”: Beliefs and Votive rites of the Phra That Chom Ping villagers in Na Kaeo Subdistrict, Koh Kha District, and Lampang Province

Siripong Piaya^{1*} and Tulaphorn Sanpron²

Received 13 June 2021; Revised 26 May 2023; Accepted 22 June 2023

Abstract

The objectives of this study were to 1) investigate the elements of the Chao Phor Ma White Ceremonial Ritual, Ban Phra That Chom Ping, in the Na Kaeo Subdistrict of Ko Kha District, Lampang Province, and 2) investigate the rituals and beliefs associated with the Chao Phor Ma White Ceremonies, Ban Phra That Chom Pi. Na Kaeo Subdistrict, Ko Kha District, Lampang Province. This research is a qualitative research. The findings indicated that knowledge of the rites practiced by the Phra That Chom Ping people from generation to generation, rituals are performed. Depending on the era, there could be subtle variations in the ritual process. Components of the ceremony could be added to conform to the culture. Additionally, the rituals continue to be performed according to the established customs, with participation demonstrating reverence for sacred objects and leading to a team effort to complete the ritual. Nowadays, the residents think that the godfather genuinely stays at the temple. This also led the locals to hold beliefs in other things, including beliefs in vows and supernatural events. Beliefs that natural disasters would harm houses, such as when there are summertime strong rainstorms. Therefore, the villagers have sworn to guard and guard when the storm arrives to do the alms ritual as mentioned, etc. These beliefs demonstrate that the villagers have anxieties and adhere to the beliefs that have been handed down from one generation to the next. Additionally, rituals and beliefs provide comfort. cultivate community harmony and love, and put it into practice every day As a result, the villagers respect and have faith in him. And is the main thought process for those in the community who adhere to such views.

Keywords: Chao Phor Mha Khaw, Believe, Votive, San Chao Phor Mha Khaw

¹ Student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University

² Lecturer, Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University

*Corresponding Author: janesiri.piaya@gmail.com

บทนำ

ความเชื่อเป็นที่ยอมรับต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องหนึ่ง อันเกิดจากความกลัวความไม่รู้อาจไม่เข้าใจหรือไม่อาจหาเหตุผลมาอธิบายได้ โดยเข้าใจว่าเรื่องที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย มีสิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นผู้นับตาม มนุษย์จึงกลัวอำนาจลึกลับและพยายามคิดหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้สิ่งที่มีอำนาจลึกลับนั้นพอใจ ในการกระทำของตนเพื่อบันดาลผลดีหรือความสุขแก่ตนและครอบครัว ความเชื่อของแต่ละคนของแต่ละท้องถิ่น แม้อยู่ในประเทศเดียวกันก็อาจไม่เหมือนกันทั้งหมดทุกอย่างอาจจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลายสิ่งหลายอย่างประกอบกัน อาทิ ความรู้ ความเข้าใจ การอบรมปลูกฝัง การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษประสพการณ์ ค่านิยม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้นจะถือว่าความเชื่อของคนใด ของถิ่นใดเป็นความคิดเป็นความเชื่อที่ผิด หรือเป็นเรื่องไม่ถูกต้องหรือล้าสมัยนั้นคงไม่ได้ ฉะนั้น ความเชื่อจึงเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ประสพการณ์ และความพึงใจที่ถูกถ่ายทอดกันมานาน กล่าวคือ เมื่อผู้ใดมีความเชื่อในสิ่งใดเรื่องใดก็มักจะปักใจเชื่อ และพึงใจในสิ่งนั้นเรื่องนั้นไม่ยอมเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ ต่อเมื่อได้รับความรู้ใหม่ที่ได้ประโยชน์จริงหรือได้ประสพการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองหรือมีเหตุผลอื่น ๆ ดีกว่า น่าเชื่อถือมากกว่ามาลบล้าง ความเชื่อเดิมก็จะค่อย ๆ จางหายไป (ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556)

ความเชื่อในรูปแบบของการบูชาเช่นไหว้ เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางความเชื่อของคนไทย การเช่นไหว้ของต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว ความเชื่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มักจะใช้เครื่องเช่นไหว้แตกต่างกัน การบนหรือการบนบาน ชาวบ้านมักเรียกว่า “การบนบานศาลกล่าว” ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายว่าการบนบานศาลกล่าว คือ การขอร้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือหากสิ่งนั้นสำเร็จผู้ที่บนบานจะนำสิ่งของมาตอบแทน หรือทำตามสัญญาที่ไหว้ ความเชื่อและการบนบานเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในสังคมไทยมาช้านาน จนมีบทบาทในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการเคารพนับถือเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย

เจ้าพ่อม้าขาวเป็นบุคคลสำคัญของคนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง มีการเสียสละตนเพื่อปกป้องบ้านเมืองและอาสาเข้าเมืองและมีความกล้าหาญ ชาวเมืองเคารพนับถือท่าน หลังจากที่ท่านได้เสียชีวิตก็มีเหตุการณ์มากมาย เช่น ช่วงกลางดึกจะมีเสียงม้าวิ่งรอบเมืองหรือหมู่บ้าน ในปัจจุบันชาวบ้านที่ได้ยินเสียงกล่าวว่าท่านคอยตรวจบ้านเมืองแต่ก็ไม่มีใครกล้าออกมาดูกัน สมัยบิดาผู้เขียนเรื่องนี้เป็นเด็กท่านเคยเห็นม้าขาววิ่งแต่ไม่เห็นคน เมื่อมีงานประเพณีของวัดพระธาตุจอมปิง เช่น สงกรานต์ ประเพณีแปดเป็ง (แปดเป็ง คือ คืนวันเพ็ญในเดือนแปด นับตามปฏิทินจันทรคติแบบล้านนา ตรงกับเดือน พฤษภาคม) ทุกหมู่บ้านในตำบลนี้จะจัดแต่งครีวทานมาร่วมงานและขึ้นมาสรงน้ำกราบพระจะต้องมีเรื่อง ดังนี้ ท่านนำเด็กไปขอนเด็กนั้นชื่อนาย แย ปัจจุบันอายุหกสิบกว่าปีแล้ว ผู้ที่ถูกขอนแล้วว่า ที่นำไปขอนนั้นเป็นผีทานปูพรมให้และมีผลไม้ของกินมากมาย มีผู้คนไปตามหาผู้ที่ถูกขอนมองเห็นคนตามหาแต่คนที่ไปตามหาเด็กมองไม่เห็นและผีท่านก็ไม่ให้พูด เป็นต้น

(ครูสมคิด อินตะพรม, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2563)

เจ้าพ่อม้าขาวได้ทำอภินิหารต่าง ๆ ให้คนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จึงทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และทำให้คนในชุมชนมีการบนบานศาลกล่าวในเรื่องต่าง ๆ ตามที่คนในชุมชนมีความต้องการในสิ่งนั้นต่อเจ้าพ่อม้าขาวจะเห็นได้ว่าชุมชนดังกล่าวยังคงมีการทำพิธีแก้บนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ลูกหลาน พบเจอแต่สิ่งที่ดี และดลบันดาลให้คนในชุมชนเจริญรุ่งเรืองอยู่เย็นเป็นสุขซึ่งจะมีการทำพิธีตามศรัทธาหรือตามความสะดวกของคนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง และให้หมู่บ้านมีแต่สิ่งดี ๆ เข้ามา

พิธีกรรมนี้จะเริ่มขึ้นโดยพ่อหนาน (พ่อหนาน คือ ผู้ที่สืบทอดจากการบวชเป็นพระภิกษุ) เพื่อบอกกล่าวเจ้าพ่อ
ม้าขาวในการแก้บนของชาวบ้าน โดยมีสิ่งของในการประกอบพิธี ได้แก่ หัวหมู เหล้าขาว ผลไม้ ไข่ต้ม ข้าวเหนียว น้ำเปล่า
รูปเทียน ดอกไม้ ที่มีขั้นตอนการทำพิธี โดยเตรียมอุปกรณ์วัตถุดิบหรือของที่จะนำไปถวายตามความสะดวกของผู้ที่จะไป
ทำการแก้บนแต่ในการแก้บนจะไม่นิยมเลี้ยงในวันพุธเท่านั้น พิธีกรรมนี้ไม่มีการกำหนดว่าต้องทำพิธีหรือเลี้ยงในวันใด
จะทำพิธีตามความสะดวกของคนในชุมชน การแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวเป็นพิธีกรรมหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยของคน
ในหมู่บ้านและยังช่วยสร้างความสามัคคีกันของคนในชุมชน พิธีกรรมและความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมให้กลายเป็น
วัฒนธรรมท้องถิ่นและถือเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นต่าง ๆ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยที่มีการสืบทอดการทำ
พิธีกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่จากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา
เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
เพื่อค้นหาคำประกอบพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว และบทบาทและความสำคัญของเจ้าพ่อม้าขาวตามความเชื่อของ
สมาชิกในชุมชน และสามารถเก็บเป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

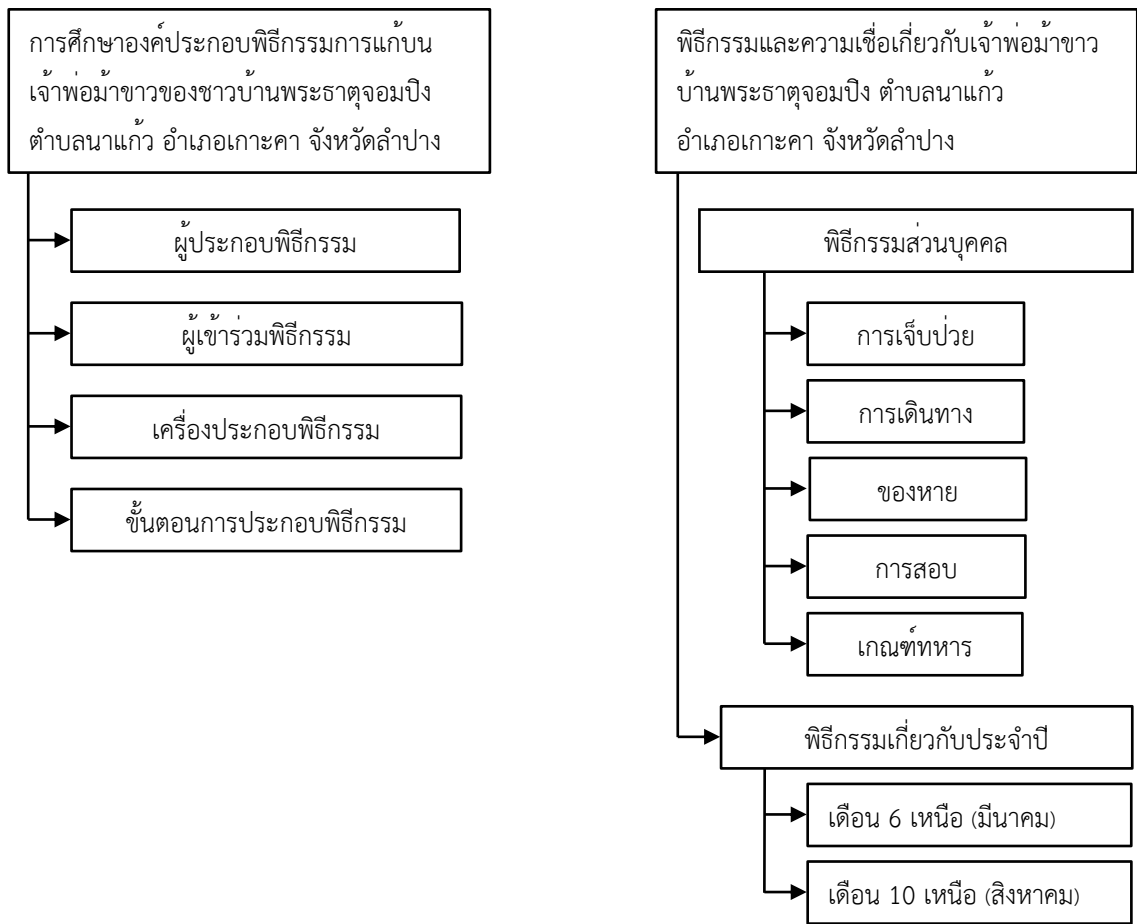
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา
จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาบทบาทและความสำคัญของเจ้าพ่อม้าขาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา
จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง เจ้าพ่อม้าขาว : ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว
อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ของพิเชก เมืองหลวง (2545)
ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง เจ้าพ่อม้าขาว : ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการสำรวจและรวบรวม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและประวัติความของหมู่บ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อใช้เป็นแนวในการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ และความเชื่อจึงมีการสืบทอดมายังรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้มนุษย์มีความยำเกรงต่อสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อมาใช้ในการศึกษางานวิจัย ดังนี้

1) ประเภทของความเชื่อ โดยภิญโญ จิตต์ธรรม (2522) แบ่งประเภทของความเชื่อออกได้ 12 กลุ่ม ได้แก่ (1) ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ (2) ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน (3) ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง (4) ความเชื่อเกี่ยวกับ ฤกษ์ ยาม นิमित ผัน (5) ความเชื่อทางไสยศาสตร์ (6) ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์ (7) ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา (8) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ (9) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี (10) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด (11) ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ ชาติ ภพ และ (12) ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

2) ความเชื่อของชาวล้านนาไทย โดยมณี พยอมยงค์ (2529) ได้แบ่งความเชื่อของชาวล้านนาไทย ได้ 13 กลุ่ม ได้แก่

(1) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องโชคลาง ฤกษ์ หมายถึง เครื่องหมายที่ปรากฏให้เห็นเป็นการบอกเหตุร้ายเหตุดีล่วงหน้าดังเช่น ข้าวที่หนึ่งไว้มีสีแดงเป็นลางร้ายจงเอาข้าวนั้นไปตักบาตรและทำพิธีสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น

(2) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องทำนายฝัน ตามคติความเชื่อของคนไทยเชื่อถือกันมาแต่โบราณว่า ความฝันเป็นลางหรือนิมิตบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวผู้ฝันว่าจะร้ายหรือดีประการใด

(3) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดลอมและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ดังเช่น อากาศหนาวจัด มะขาม มะม่วง จะตกลูกตก, พ้าผ้าต้นไม้ในที่ของใครเป็นอัปมงคลจะต้องนิมนต์พระไปสวดมนต์แดงคาบไข่มณีจากรังฝนจะตกหนัก ฯลฯ

(4) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น ห้ามเด็กกินอาหารประเภทเครื่องในไก่และปลาเพราะจะทำให้เรียนหนังสือไม่เก่ง หญิงมีครรภ์ห้ามกินเห็ดจะทำให้เบื้อหรือเมาตายได้กินข้าวให้หันหน้าออกไปทางทิศตะวันออกเพราะจะทำให้อายุยืน ฯลฯ

(5) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องภูตผีปีศาจและวิญญาณ เช่น ถ้าผีชอบเข้าสิงใครจะกินตับไตไส้พุงผู้นั้นจนตายต้องหาหมอมีมาขับไล่ทุก ๆ ปีจะมีการเลี้ยงผีปู่ตาเพราะเชื่อว่าจะทำให้คนในหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข ฯลฯ

(6) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องลักษณะบุคคล เช่น คนที่หัวคิ้วชิดกันจะยากจน คนที่เล็บมือหนาแข็งเป็นเงาจะมีอายุยืน คนที่เล็บมือบางจะมีอายุสั้น ฯลฯ

(7) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องโหราศาสตร์ เช่น วัน เดือน ปี ที่เป็นมงคลแก่การปลูกเรือน คือ วันพฤหัสบดี วันศุกร์ วันเสาร์ เดือนยี่ เดือนสี่ เดือนหก เดือนเก้า เดือนสิบสอง ห้ามแต่งงานวันพุธจะทำให้หย่าร้าง ฯลฯ

(8) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์ เช่น เวทมนตร์รักษาโรคห่าหรือหิวตกโรค การสักยันต์ตามตัว การใช้เวทมนต์คาถาป้องกันผีและการไล่ผี ฯลฯ

(9) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยากลางบ้าน เช่น ยาอายุวัฒนะ ยาแก้ตานขโมย ฯลฯ

(10) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องฤกษ์ยาม เช่น การแห่หางแมว การแห่ปลา

(11) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องต้นไม้ เช่น การนุ่งผ้าให้ต้นไม้ การห้ามคนพันหางปลูกข้าวโพด การห้ามเด็กปลูกมะละกอ ฯลฯ

(12) ความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับเรื่องการนับถือผี เช่น การนับถือปู่ย่าตายาย ผีเจ้านายหรือผีเทวดา ผีसाงเทวดา ฯลฯ

(13) ความเชื่อเกี่ยวเรื่องเครื่องรางของขลัง เช่น เครื่องพระหรือเหรียญหลวงพ่อกุญแจหมุดตันและนอแรด เหล็กไหลหรือว่านที่อมไว้ก่อนจะมีการต่อสู้ ฯลฯ

1.2 การศึกษาพิธีกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบพิธีกรรม ซึ่งวิญญู ผลสวัสดิ์ (2536) ได้แบ่งองค์ประกอบพิธีกรรมว่า เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม 2) วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม 3) สถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และ 4) ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม และพิเชก เมืองหลวง (2545) ได้แบ่ง องค์ประกอบพิธีกรรม ออกเป็น 4 อย่าง ได้แก่

1) ผู้ประกอบพิธี คือผู้ที่เป็นหลัก ขับเคลื่อนให้พิธีดำเนินไปได้อย่าง ซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพิธีนั้น ๆ

2) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม คือผู้ที่มาร่วมในพิธีอย่างเป็นทางการ และจะร่วมในฐานะเป็นองค์ประกอบแท้ ๆ ของพิธี

3) เครื่องประกอบพิธีกรรม ในแต่ละพิธีจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของ พิธีที่มุ่งไปในทางที่เป็นสิริมงคล ก็จะสรรหาสิ่งที่ถือเป็นสิริมงคลมาเป็นอุปกรณ์ในพิธี

4) สถานที่และระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม โดยทั่วไปสถานที่ประกอบพิธีกรรมมักจะไม่มีการตายตัว คงเลือกที่เหมาะสมแก่การจัดงาน ส่วนเวลานั้นจะมีการกำหนดวันเวลาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

2. ขั้นตอนการนำเสนอ

การนำเสนอเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวของหมู่บ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดของพิเชก เมืองหลวง (2545) ที่แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) การศึกษาองค์ประกอบพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย (1) ผู้ประกอบพิธีกรรม (2) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (3) เครื่องประกอบพิธีกรรม และ (4) ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และ 2) พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อม้าขาวบ้าน พระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย (1) พิธีกรรมส่วนบุคคล ได้แก่ การเจ็บป่วย การเดินทาง ของหาย การสอบ และเกณฑ์ทหาร (2) พิธีกรรมประจำปี ได้แก่ เดือน 6 เหนือ (มีนาคม) และเดือน 10 เหนือ (สิงหาคม)

3. ขั้นตอนการสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เป็นขั้นตอนการสรุปสาระสำคัญของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พร้อมทั้งอภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเรื่อง เจ้าพ่อม้าขาว : ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง สามารถนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวของคนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนในชุมชนส่วนใหญ่มีการบนบานศาลกล่าวต่อ

เจ้าพ่อม้าขาวทั้งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและเกี่ยวกับประจำปีจึงทำให้พิธีกรรมเป็นที่ยึดถือและปฏิบัติต่อกันมาอย่างช้านาน ในการศึกษาพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าพ่อม้าขาว

1.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว เป็นพิธีกรรมสำคัญที่จะต้องมีการแก้บนตามคำสัญญาที่บนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อม้าขาว ในการทำพิธีนี้จะมี คือ ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ที่จะทำการแก้บนรวมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การทำพิธีจะต้องอาศัยผู้ประกอบพิธีกรรมโดยมีพ่อหนานเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (พ่อหนาน คือ ผู้ที่สึกออกจากการบวชเป็นพระภิกษุมานแล้ว) เพื่อให้ผู้ประกอบพิธีกรรมถวายของแก้บนแก่เจ้าพ่อตามลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมการแก้บน เพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและไม่มีสัญญาต่อกัน

ภาพที่ 2 ผู้ประกอบพิธีกรรม

1.2 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

ในการทำพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะเป็นชาวบ้านหรือเป็นศรัทธาที่ประสบผลสำเร็จจากการบนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อม้าขาว ผู้เข้าร่วมพิธีจะมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะไม่มีกำหนดอายุและไม่มีการกำหนดใด ๆ จะเป็นการทำตามจิตศรัทธาของผู้เข้าร่วมพิธี โดยจะมีการแต่งกายทั่วไปโดยไม่มีการบังคับ แต่การแต่งกายส่วนใหญ่จะเป็นสุภาพเพื่อให้การเคารพเจ้าพ่อม้าขาว

1.3 เครื่องประกอบพิธีกรรม

เครื่องประกอบพิธีกรรมการแก้บน เป็นเครื่องสังเวยที่ใช้ในการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว เป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้ทำเพื่อแสดงการตอบแทนต่อเจ้าพ่อที่ช่วยในสิ่งที่ตนเองได้บนบานศาลกล่าวไว้ และเมื่อประสบความสำเร็จหรือได้ตามสิ่งที่ตนเองต้องการจึงมีการแก้บนเพื่อให้ไม่มีสัญญาต่อกัน

ภาพที่ 3 เครื่องประกอบพิธีกรรม

1.4 ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม การทำพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวนั้น จะมีขั้นตอนในการแก้บนที่ไม่ยุ่งยากมากนัก เพียงมีดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งของเช่นไหว้ตามสิ่งที่ตนเองสัญญาไว้ โดยการทำพิธีแก้บนนั้น จะมี “พ่อหน้อย พ่อหนาน” ทำพิธีบอกกล่าวในการแก้บน ชาวบ้านจะเตรียมของเช่นไหว้ที่ได้กล่าวไว้มาให้ครบ แล้วทำพิธีแก้บนเพื่อให้หลุดพ้นจากการบนบานไว้ และพิธีกรรมการแก้บนเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปฏิบัติ สามารถเลือกวันที่ทำพิธีตามความสะดวกของผู้ที่จะทำพิธีแก้บน และไม่มี การแก้บนในวันพุธและวันพระ สาเหตุที่ชาวบ้านทำพิธีนั้นมักจะเป็นในเรื่อง การสอบ การเจ็บป่วย การเดินทาง ของหาย เกณฑ์ทหาร เป็นต้น

ขั้นที่ 1 เตรียมวัสดุที่จะใช้ในการถวาย ที่จะทำการแก้บนจะเตรียม หัวหมู เหล้า ผลไม้ บุหรี่ ข้าวตอกดอกไม้ เพื่อที่จะนำไปถวาย

ภาพที่ 4 วัสดุที่ใช้ในการถวาย

ขั้นที่ 2 ผู้ที่จะทำการแก้บนกราบไหว้ ผู้ที่ทำการแก้บนมีการกราบไหว้ เจ้าพ่อก่อนที่จะมีการถวายของ

ภาพที่ 5 ผู้ที่ทำการแก้บนกราบไหว้เจ้าพ่อม้าขาว

ขั้นที่ 3 ถวายของแก้บน ผู้ที่ทำการแก้บนถวายของแก้บนแก่เจ้าพ่อม้าขาว เพื่อให้ตนเองและครอบครัว มีความสุขความเจริญ

ภาพที่ 6 การถวายของที่จะทำการแก้บน

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง พิธีกรรมการแก้บนเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติกันมา สามารถเลือกวันในการแก้บนได้ตามฤกษ์สะดวกและไม่แก้ในวันพระ ซึ่งสาเหตุที่ชาวบ้านขอนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเดินทาง การสอบ ภัยธรรมชาติ การเกณฑ์ทหาร การขนานไม่มีมีการกำหนดเวลาแก้บนจะแก้ในเวลาที่เหมาะสม เมื่อเสร็จสิ้นและบรรลุเป้าหมายในการขอแล้ว หรือประสบความสำเร็จจะต้องมีพิธีกรรมการแก้บนโดยที่ชาวบ้านจะต้องเตรียมของที่ถวายตามที่เคยกล่าวไว้มาให้ครบ

2. ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ในการศึกษาพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าพ่อม้าชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตามทฤษฎีของกรอบแนวคิดไว้ 2 อย่าง ได้แก่ พิธีกรรมส่วนบุคคล และพิธีกรรมเกี่ยวกับประจำปี มีรายละเอียดดังนี้

2.1 พิธีกรรมส่วนบุคคล ในวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันประสบกับปัญหา ประกอบด้วยความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาแต่โบราณในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์การขนาน การแก้บน จึงเกิดความประสงค์ที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์และปัญหา และขอให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา จึงบนขอให้สิ่งที่ตนปรารถนาและเมื่อได้ตามต้องการก็จะนำของมาถวายแก้บนเพื่อที่จะไม่ได้มีสัญญาต่อกัน การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการแก้บนที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันออกเป็น 5 อย่าง คือ การเจ็บป่วย การเดินทาง ของหาย การสอบ เกณฑ์ทหาร ได้แก่

1) การเจ็บป่วย ความเจ็บป่วยหรือโรคร้ายไข้เจ็บทั้งที่เกิดขึ้นทางกายและทางใจ ไม่ว่าอายุในช่วงวัยไหนก็ตามล้วนมีโรคร้ายที่เข้ามายุ่งเกี่ยวในชีวิตประจำวันของคนในสมัยปัจจุบัน ดังนั้นคนในสมัยปัจจุบันยังมีการยึดถือปฏิบัติหลักความเชื่อของคนในสมัยปู่ตายาย เมื่อมีการเจ็บป่วยจึงมีการไปรักษาด้วยวิธีการแพทย์ แต่ถ้ารักษาแล้วไม่หายก็จะหันมาพึ่งพาสักดิ์สิทธิ์ จึงมีการขนานศาลกล่าวเจ้าพ่อม้าขาวขอให้หายจากการเจ็บป่วยถ้าหายหรือได้รับผลสำเร็จจะนำของมาถวายแก้เจ้าพ่อม้าขาว

2) การเดินทาง ในปัจจุบันพบกับปัญหาการขับซึ่รถไปในสถานที่ต่าง ๆ คนไทยส่วนใหญ่จะมีการใช้รถเป็นสิ่งที่พาไปที่ต่าง ๆ และในปัจจุบันคนเรามากจะมีการไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ เป็นจำนวนมาก จึงทำให้คนในชุมชนหรือศรัทธาต่างที่ต้องพึ่งพาสักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดความแคล้วคลาดปลอดภัย ในการเดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การที่คนในชุมชนไปทำงานต่างประเทศทำให้คนมาพึ่งพาสักดิ์สิทธิ์ปกป้องรักษาในการเดินทางจึงมีการขนานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อม้าขาวเพื่อช่วยให้ตนเองหรือคนในครอบครัวตนเอง ไม่ได้อันตรายและขอให้ผ่านการเข้าทำงานในที่ตนได้ขอไว้ เมื่อเกิดผลสำเร็จจะนำของมาถวายตามที่ตนได้กล่าวไว้ แต่ถึงอย่างไรความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ก็ยังคงมีความเชื่ออย่างน้อยก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติที่เรามองไม่เห็นคอยช่วยเหลือให้เราแคล้วคลาดปลอดภัย หรือผ่านพ้นสิ่งร้ายไปได้

3) ของหาย คนเราทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันจะจะใช้ความคิดของตนเองมาตัดสินใจโดยการอยากได้ อยากมีหรือการที่จะทำให้ตนเองเทียบเท่ากับผู้อื่นและมีการแข่งขันแย่งชิงกัน จนทำให้ตนเองมีความต้องการสิ่งของตนเองไม่มีสูง จึงมีการขโมยหรือการหยิบยืมสิ่งของโดยไม่บอกเจ้าของทำให้มีการเข้าใจผิดกันกับคนในครอบครัวหรือคนรู้จักหรือคนไม่รู้จัก ชาวบ้านจะมีการสาบานต่อเจ้าพ่อม้าขาว เช่น ถ้าพี่น้องหรือคนในครอบครัวเดียวกันขโมยของกันก็จะพากันไปสาบานต่อเจ้าพ่อถ้าคนนี้อาไปจริงขอให้บุคคลนี้มีอันเป็นไปในสามวันเจ็ดวัน ดังนั้นคนในชุมชนมีปัญหาก็จะมีการขนานต่อเจ้าพ่อม้าขาว รวมไปถึงการนำเด็กไปซ่อนตามเรื่องเล่าของคนในชุมชนที่งานประเพณี

แปดเป็งบ้านพระธาตุจอมปิง คนในชุมชนจึงตามหาเด็กคนนั้นแต่ก็ตามหาไม่เจอ จึงมีการบนหรือ ขอเจ้าพ่อขอให้เจอเด็กเมื่อหาเจอจึงทำการแก้บนตามที่ได้กล่าวขอไป

4) การสอบ ในการศึกษาเล่าเรียนและการสอบเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ผู้คนนิยมการบนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะผู้ที่มิบุตรหลานที่กำลังศึกษาเล่าเรียนและจะมีการสอบเข้าศึกษาต่อหรือการสอบเข้าที่ทำงานต่าง ๆ จะมีการพาบุคคลนั้นไปขอเพื่อให้ได้ตามสิ่งที่คาดหวัง เช่น การสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หรือระดับมหาวิทยาลัย ในสถาบันที่มีชื่อเสียงหรือมีการแข่งขันสูง เด็กนักเรียนหรือผู้ปกครองมักจะไปบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ลูกหลานหรือตนเองสามารถเข้าศึกษาในสถาบันดังกล่าวได้ ยกตัวอย่างเช่น การสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การสอบบรรจุข้าราชการ เป็นต้น เมื่อสอบผ่านหรือได้ตามสิ่งที่คาดหวังบุคคลนั้นต้องมาแก้บนตามคำที่ขอไว้

5) เภณทัตทหาร การเภณทัตทหารเป็นสิ่งที่ผู้ชายต้องเข้ารับการคัดเลือกเพื่อเข้าไปรับใช้ประเทศชาติ ประเทศไทยในทุกปีจะมีการคัดเลือกบุคคลที่มีอายุครบ 21 ปี เข้าการคัดเลือกเภณทัตทหาร ชาวบ้านที่มีบุตรหลานที่จะไปคัดเลือกทหารก็จะพาเจ้าตัวไปบนขอเจ้าพ่อเพื่อให้ได้รับการเป็นทหาร เมื่อได้ตามสิ่งที่ต้องการก็จะแก้บนโดยวิธีต่าง ๆ เช่น การบนหมู 1 ตัว การบนไข่ต้ม เป็นต้น เมื่อมีการทำได้ตามความต้องการของตน จึงมีการแก้บนตามที่ตนเองได้กล่าวไว้

2.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับประจำปี เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในทุกปีเพื่อแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว โดยประจำปีจะไม่มีการกำหนดวันเวลาตายตัวแต่จะมีการจัดขึ้นในช่วงเดือนหก (ตรงกับเดือนสามของภาคกลาง หรือประมาณเดือนมีนาคม) และเดือนสิบ (ตรงกับเดือนแปดของภาคกลางคือเดือนสิงหาคม) ซึ่งเป็นพิธีที่ชาวบ้านได้จัดขึ้นเพื่อให้เจ้าพ่อปกปักรักษาคนในชุมชนเพราะในช่วงเดือนหกนั้นเป็นช่วงที่เข้าสู่ฤดูร้อน มักจะมีพายุที่ทำให้เกิดบ้านเรือนเสียหาย จึงมีการขอเจ้าพ่อม้าขาวเพื่อให้ปกปักรักษาบ้านป่าพายุให้ไปไกล และในช่วงเดือนหกจะเป็นการเลี้ยงเจ้าพ่อก่อนเข้าพรรษา ชาวบ้านจึงยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยเล็กน้อย เพื่อให้เห็นถึงความศรัทธาในการสำนึกและสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน และยังถือเป็นการขอพรเจ้าพ่อคุ้มครองตนและครอบครัวให้พ้นจากภัยอันตรายและโรคภัยไข้เจ็บต่อไปอีกด้วย

1) เดือน 6 เหนือ เป็นเดือนหก หรือ “ผัดคณะ” ตรงกับเดือนสามของภาคกลางคือประมาณเดือนมีนาคมอากาศกำลังสบายมีการจัดงานปอยต่าง ๆ (ปอย คือ งานบุญ) ต่อเนื่องกันมา เดือนนี้มักจะมีการบวชลูกแก้วคือการบวชเณร พอตกปลายเดือนก็จะเริ่มมีการเลี้ยงผีปู่ย่าหรือการพ้อนผีบางประปราย ทั้งนี้การแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวจึงเหมาะสมกับการขอบนบานและแก้บนก่อนที่มีพายุฤดูร้อน ชาวบ้านจึงจัดทำพิธีขึ้นตามเวลาสะดวกของชาวบ้าน เจ้าพ่อได้รับเครื่องสักการะที่เราถวายให้และคุ้มครอง รักษาลูกหลานให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตราย

2) เดือน 10 เหนือ เป็นเดือนสิบ หรือ “อาสาผะ-อาสาหะ” ตรงกับเดือนแปดของภาคกลางประมาณเดือนสิงหาคม ฤดูฝนเริ่มขึ้นอย่างเต็มที่ในเดือนนี้ การเหยาะนาจะเริ่มขึ้น การไถนาการคราดนา โดยทั่วไปในวันเพ็ญเดือนสิบ (อ่านว่า “เป็งเดือนสิบ”) ในภาคกลางคือวันเพ็ญเดือนสิบนี้จะเป็นวันเข้าพรรษา ทั้งนี้การแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านยึดถือและปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อทุกปีจะมีเทศกาลเข้าพรรษาจึงถือการแก้บนที่บนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อม้าขาวในช่วงฤดูร้อนและเข้าพรรษาด้วยกัน จากที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านแต่ก็ไม่มีผู้ใดทราบอย่างละเอียดเพียงแต่ว่า การทำพิธีกรรมเช่นนี้มีการทำตามกันมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวของชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิงตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาองค์ประกอบพิธีกรรมแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว โดยศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมจากหมู่บ้านพระธาตุจอมปิง ในส่วนการศึกษาผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับสถานที่ที่ศึกษาประเพณี สถานที่สำคัญและศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ของชาวบ้านและเก็บภาพการทำพิธีกรรมของชาวบ้านที่ทำพิธีกรรม และมาอธิบายถึงความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพพรรณนาความ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวของคนในชุมชนบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เป็นพิธีที่พึงปฏิบัติและยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ยึดถืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือการทำอาชีพของคนในชุมชนมีการทำงานต่างจังหวัดและการทำการเกษตรและการค้าขายต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมไปถึงมีประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อที่สำคัญและยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องอีกมากมาย ในการศึกษาพิธีกรรมของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าพ่อม้าขาวผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมได้ใช้แนวคิดของพิเพก เมืองหลวง (2545) กล่าวถึงองค์ประกอบพิธีกรรมว่า สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ผู้ประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการทำพิธีนี้จะมีผู้ประกอบพิธีกรรมโดยเป็นพ่อหน้อย พ่อหนาน ที่บอกกล่าวเจ้าพ่อในการถวายของแก้บน
2. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาว ชาวบ้านให้ความร่วมมือและความสามัคคีกันในการทำพิธีกรรมจึงมีผู้เข้าร่วมพิธีกรรมรวมถึงชาวบ้านทุกคนเข้าร่วมได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่มีการกำหนดอายุในการเข้าร่วมพิธี
3. เครื่องประกอบพิธีกรรม ในการประกอบพิธีกรรม เครื่องประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญและขาดไม่ได้ เครื่องประกอบพิธี ได้แก่ 1) หมู 2) หัวหมู 3) ข้าวตอก ดอกไม้ รูป เทียน 4) สุรา (สุราขาว) 5) น้ำ 6) บุหรี่ และสิ่งของอื่น ๆ ตามที่ตนได้กล่าวไว้
4. สถานที่และเวลาในการประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวไม่มีการกำหนดตายตัวแล้วแต่เวลาสะดวกของผู้ที่จะทำพิธี โดยจะทำพิธีที่ศาลเจ้าพ่อม้าขาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

จะเห็นว่าชาวบ้านมีความเคารพนับถือเจ้าพ่อม้าขาวมาก ซึ่งแต่ละปีหรือเวลาที่ตนได้บรรลุตามความต้องการจะนำของมาถวาย เพื่อเป็นการตอบแทนเจ้าพ่อม้าขาว ที่คอยปกป้องรักษาและทำให้ได้ตามสิ่งที่ต้องการ นอกเหนือจากการที่ชาวบ้านได้เลี้ยงประจำปีแล้วชาวบ้านยังมีการแก้บนส่วนบุคคล เพราะมีสาเหตุจำเป็นอย่างอื่น เช่น การบนในเรื่องการเดินทาง การบนในเรื่องการสอบ การเกณฑ์ทหาร การเจ็บป่วย เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่าการประกอบพิธีกรรมแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวจำแนกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมส่วนบุคคล เป็นพิธีกรรมการแก้บน เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านปฏิบัติ ก่อนที่พิธีกรรมการแก้บนจะเกิดขึ้นได้นั้นชาวบ้านจะต้องทำพิธีการบนขอให้เจ้าพ่อดลบันดาลสิ่งของตนปรารถนาให้ได้ตามมุ่งหวังซึ่งสาเหตุที่ชาวบ้านทำพิธีชอนนั้นมักจะเป็นเรื่อง การสอบ การเจ็บป่วย ของหาย การเดินทาง สาเหตุทั้งหมดเหล่านี้ก็เพื่อที่จะทำให้ชาวบ้านประสบความสำเร็จ เจริญก้าวหน้าในสิ่งที่ตนมุ่งหวัง โดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ มาทำลายได้ ทำให้คนถึงต้อง

ฟังฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เรื่องการเจ็บป่วยเมื่อมีการรักษาทางการแพทย์แล้วอาการเหล่านั้นยังไม่หายผู้คนจึงมีการบนบานศาลกล่าวต่อเจ้าพ่อเพื่อให้ช่วยในการเจ็บป่วย ถ้าหายแล้วจึงมีการนำของเซ่นไหว้มาแก้บนต่อเจ้าพ่อ

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับประจำปี เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในทุกปี โดยประมาณเดือนหก (ประมาณเดือน มีนาคม) และเดือนสิบ (ประมาณเดือนสิงหาคม) เพื่อตอบแทนเจ้าพ่อที่คอยปกป้องรักษาและดลบันดาลให้ได้ตามสิ่งที่ต้องการของคนในชุมชน และทำให้คนในชุมชนอยู่สุขสบายและให้พ้นจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวงอีกด้วย

นอกจากนี้ในการศึกษาความเชื่อของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าพ่อมาฆาวิชัยได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและประยุกต์ใช้แนวคิดประเภทความเชื่อของ มณี พยอมยงค์ (2529) ความเชื่อเป็นความยึดถือของมนุษย์ ซึ่งเกิดจากอำนาจเหนือนมนุษย์จึงเกิดความรู้สึกยอมรับและเชื่อถือในอำนาจของสิ่งเหล่านี้ ความเชื่อของคนในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับแนวคิดความเชื่อมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ความเชื่อของชาวบ้านที่มีต่อเจ้าพ่อมาฆาวิชัย 3 ประเภท ดังนี้

- 1) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องฤดูกาล
- 2) ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
- 3) ความเชื่อเรื่องการบน ขอพร

นอกจากนี้ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อมาฆาวิชัยยังเป็นที่เคารพนับถือ ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติทำตามจารีตประเพณี และความเคารพเจ้าพ่อมาฆาวิชัยที่อาศัยในเมืองจันทบุรี ปกป้องรักษา ดูแล บ้านเมืองตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งความเชื่อและพิธีกรรมยังมีบทบาทต่อชาวบ้านในการสร้างความมั่นคงเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความสามัคคี และยังส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

จากผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อมาฆาวิชัยของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง มีความเชื่อว่าเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเองและครอบครัวของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง อีกทั้งยังเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านเคารพนับถือ และยึดถือตามประเพณีกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการบนบาน และการแก้บนความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อมาฆาวิชัยของชาวบ้านพระธาตุจอมปิงนี้เป็นสิ่งที่ชุมชนยึดถือกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศภรณ์ แซ่ตั้ง (2540) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบานและการแก้บน : กรณีศึกษาบ้านป่ากั้ง หมู่ที่ 5 ตำบลท่าแฝก อำเภอกะลา จังหวัดอุตรดิตถ์” พบว่าประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับในการบนบานและการแก้บน คือ การที่ชาวบ้านมีความมั่นใจในการทำสิ่งต่าง ๆ มากขึ้นและลดความตึงเครียดเมื่อประสบกับปัญหาที่ตัวผู้บนไม่สามารถแก้ไขได้ แต่พิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อมาฆาวิชัย บ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ยังมีความแตกต่างของการทำพิธีกรรมในการบนบาน และการแก้บน

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมชาวบ้านพระธาตุจอมปิง มีการประกอบพิธีกรรมโดยยึดถือกันมาจากรุ่นสู่รุ่น อาจมีการเปลี่ยนแปลงขั้นตอนประกอบพิธีกรรมเล็กน้อยตามยุคสมัย ส่วนประกอบพิธีอาจมีเพิ่มให้ปรับตัวอยู่ในสังคมได้ และการประกอบพิธีกรรมยังคงมีตามแบบแผนดั้งเดิม ทำให้การเข้าร่วมพิธีกรรมของหมู่บ้านแสดงให้เห็นถึงการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงทำให้เกิดการร่วมมือกันประกอบพิธีกรรม ปัจจุบันชาวบ้านต่างเชื่อกันว่าเจ้าพ่อได้สถิตอยู่ที่ศาลจริง ๆ และยังทำให้

ชาวบ้านเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบานศาลกล่าว ความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงอภินิหาร ความเชื่อเรื่องภัยธรรมชาติ อาทิ ช่วงฤดูร้อนที่มีพายุฝนตกหนักจะทำให้บ้านเรือนเสียหาย ชาวบ้านจึงมีการบนบานศาลกล่าวให้ปกปักรักษาเมื่อผ่านพ้นช่วงพายุไปจะมาทำพิธีกรรมการแก้บนตามที่ได้กล่าวไว้ เป็นต้น จากความเชื่อดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีคติความเชื่อ ความเกรงกลัว และปฏิบัติตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา นอกจากนี้ความเชื่อและพิธีกรรมยังเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจ สร้างความรักความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ชาวบ้านจึงมีจิตศรัทธาและเคารพนับถือท่าน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนที่ปฏิบัติตนตามความเชื่อดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การนำวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมชาวบ้านพระธาตุจอมปิงไปใช้ประโยชน์สามารถช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมในชุมชน รวมถึงสามารถนำไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจให้กับเยาวชนและผู้ที่สนใจ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีในชุมชน เพิ่มความภาคภูมิใจในประเพณีท้องถิ่น และส่งเสริมการรักษาความสมดุลระหว่างความเชื่อและการปรับตัวในสังคมยุคใหม่

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรจะศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาและอนุรักษ์เพื่อเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่น และควรจะศึกษาพลวัตของความเชื่อและพิธีกรรมการแก้บนเจ้าพ่อม้าขาวของชาวบ้านพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

เอกสารอ้างอิง

- ทัศนธรณ์ แซ่ตั้ง. (2540). ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบานและการแก้บน: กรณีศึกษาบ้านป่ากั้งหมู่ 5 ตำบลท่าแพก อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปทุมธานี.
- พิภก เมืองหลวง. (2554). มโนทัศน์และสัญลักษณ์ในงานบุญแปดหมื่นสี่พันขันท์ ที่บ้านท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด: การศึกษาในฐานะพิธีกรรมประดิษฐ์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2522). ความเชื่อ. สงขลา: มงคลการพิมพ์.
- มณี พยอมยงค์. (2536). ความเชื่อของคนไทยในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิญญู ผลสวัสดิ์. (2536). พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาสารคาม.
- สมคิด อินตะพรหม. (22 สิงหาคม 2563). ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเขื่อนฟองคำทวิ. สัมภาษณ์.